

BICORB I QUESA (VALÈNCIA) AL SEGLE XVII

Aquests dos pobles es troben a la Canal de Navarrès, en territori de parla castellana, i, en efecte, al final del segle XVII, els noms dels habitants pertanyien a aquest domini lingüístic: Jaime Alonzo, Juan Chicote, Timoteo García, notari (que potser no era indígena), Juan Hernando, Pedro López, Juan López de Benito, Juan Lorenzo, Pedro Montagudo, Juan Navarro, Juan i Andrés Ortega, María Pérez, Francisco Sánchez, Martín Sotos, etc. També, generalment, els noms de les partides i altres topònims: «de Benafatal», «de Busgarra», «de Calicanto» (al límit del terme amb els de Teresa i Aiora), «de Cazurna», «de la Cuna», «del Miserán», «de la Balsa del Texar», «de Los Tornajos», «de Ongares», «del Rio Fraile», «calle del Embudo», etc.

Amb tot, alguns topònims podien pertànyer a ambdós casals lingüístics: partides «de La Canal», «de la Sarnosa», «de la Solana»; o són netament catalans (valencians), o així els enuncia la documentació: per ex. «lo Barranch» (1685), les partides «del bancal de Aulet» i «del Burriquet» (1696); el carrer «comuniter dicto del Forn» (1699); o la partida «de les Forques olim de les Viñes velles, itineris de Ayora» (1677)...

S'esdevé la mateixa bifurcació quant als antropònims (alguns de dubtosos, i d'altres evidents): Pedro Albuxec, Francisco Berenguer, Joachim Estarlic o Estarlich (correspon a Estelric), Juan Fustero, Joseph Gascó, Josef Marau, Pedro Mengual, Gabriel i Pedro Mateu, Joseph, María i Pedro Mercè o Merzé, Francisco de Mora (?), Martín Piera, Joseph Vilanova, Ant. de La Roqueta, Vicente i Jacinto Torondel o Torondell (V. nota més avall). També existeix una família Palau. La documentació arriba a consignar el prenom en valencià: «Antoni Vidal», «Agostí Monllor», «Pere Matheu», «Martí Torondell», «Martí Vilanova» (tots el 1685, en una llibreta: «Quaderno de Memorias (...) Es del Conde de Castellar»).

La documentació és redactada tota en català (valencià) o en llatí, fins al 1700. Els senyors de Bicorb parlaven naturalment en valencià, com ho demostren tots els papers que s'hi refereixen. Heus-ne ací un exemple del s. XVI:

«(...) Davant lo Magnifich En Miquel Angel Sart ciutada, Justicia en lo Civil de la present Ciutat de Valencia, comparegue lo Honorable En Felip Marti Notari, lo qual en lo nom de ius scrit possa la scriptura del tenor seguent. Davant la

presencia de Vos Magnífich Justicia de la present Ciutat de Valencia en lo civil constituíhít personalmente lo Noble Don Luis de Vilanova, senyor dels llochs de Bicornp e de Queza¹, diu e proposa que lo Noble Don Francisco de Vilanova besavi de aquell ab son ultim y darrer testament rebut per lo Discret En García de Artes Notari any mil quatrecents y xeixanta e publicat en poder del mateix Notari a quatre dies del mes de Febrer del any mil quatrecents xixanta y quatre feu é instituíhí assi hereva propia e universal de tots sos bens, e drets, e accions a la Noble Dona Aldonsa de Vilanova muller de aquell. Y que la dita Noble Dona Aldonsa de Vilanova muller del dit Noble Don Frances de Vilanova ab son ultim é darrer testament fet en la present Ciutat de Valencia a vint y huit dies del mes de Juliol any mil quatrecents setanta y cinch rebut per lo Discret En Antoni Bareda Notari, é publicat apres mort de aquella per lo mateix Notari a sis del mes de Maig del any mil quatrecents setanta y sis feu e instituíhí hereu seu propi e universal de tots sos bens drets e accions al Noble Don Johan de Vilanova fill lilegítim e natural de aquella é del dit Don Frances de Vilanova marit seu (...), etc.

Localment, també els oficials representants del senyor s'expressaven en valencià en la documentació. Així, per exemple, en 1681, un acte que comença: «Constituíhít personalmente Gabriel Torondell, Alcayt de la present Baronia y Condat de Bicornp, en lo palacio y castell de dit condat pera fer inventari (...).».

Potser més significatiu és el testimoniatge d'uns documents processals que, si bé redactats a la ciutat de València, reprenen la declaració d'un habitant de Bicornb. Heus-ne ací uns extractes, on apareixen novament cognoms castellans i valencians: «Informacio de testimoni rebuda en la present Ciutat de Valencia ex officio per lo Magnífich Gaspar Dolz del Castellar, Doctor en Drets, Assessor general dels estats del Egregi D. Nicolau Felip de Castellvi y Vilanova, compte del Castellar, Baro de Bicornp, Quesa, y Benedris. Die xvii mensis Novembris anno a Nativitate Domini MDCLXXXVI [1696].».

Gabriel Valero Laurador vehy, y habitador de la Vila y Baronia de Bicornb de edat que dix ser de trenta quatre anys poch mes ó menys, lo qual jurá a Nostre Señor Deu Jesuchrist y als seus sants quatre evangelis dir veritat de lo que sera interrogat:

Fonch interrogat: E dix que lo que sab, y pot dir ell ser testimoni acerca de lo que es estat interrogat es que Diego Garcia teixidor de lli habitador de dita Vila y Baronia de Bicornb segons veu y fama publica en dita Vila donava molt mala vida a sa muller del nom de la qual al present no es recorda. Y que la causa per que la maltractava era perque estava amigat ab Vicenta Martinez muller del quondam Pere Mengual Laurador de dita Vila, y arribá a extrem que encontinent que mataren a la dita muller de dit Diego Garcia teixidor de veneno a ohit dir ell testimoni (...).

[el mateix dia, i el mateix testimoni]

«(...) es que el divendres de la semana pasada que contavem nou dels corrents ana ell relant y testimoni a casa de Antonia de la Roqueta viuda del quondam Juan Torondel vehi de dita Vila de Bicornp, que la te debes del Peu de la Creu en

la present Ciutat y li porta una carta de fray Damia Roqueta religios del Carme germa de la dita Antonia. Y havent vist a la dita Antonia esta prega a ell (...) portas y entregas a Basilia Castello vehina de dita Vila un emboltori que li entrega dita Antonia (...) dins de una coixinera (...). (...) mogut de la curiositat (...) deslliga dita coixinera y troba en aquella unes pomes y nesples, un paper en tabaco, una tabaquera pintada (...) de caña de Indies, y un emboltoriet de papers lligats ab fil de palomar, los quals deslliga (...) y veu que hy avia quatre papers, y en demes a dins hy avia uns polvos blancs que li aparegueren (...) eser arsenit ó soliman (...).

Y també estava (...) en memoria que ab la dita Antonia no se avia volgut casar Thomas Herbas barber de dita Vila (...). Y també recelá (...) no fos cosa que dit arsenit ó soliman lo imbias dita Antonia a la dita Basilia pera que matas á Joseph Garcia pastor son marit per causa de no estar be la dita Basilia ab dit son marit, ni coses de son marit be ab la dita Basilia a la qual pega puñalades tres o quatre anys ha Juan Garcia germa de dit son marit (...). Etc.²

Sembla evident, doncs, que si la gent de Bicornb i Gesa parlava castellà, també s'expressava normalment en català-valencià.

1. Més lluny el document ho grafia també «Quesa». En una concòrdia del 26-V-1481 apareix l'antiga forma del nom (que contradiu totes les altres hipòtesis formulades fins ara): «Joannes de Vilanova miles, dominus locorum de Bicornp et *Alcazer*».- Bicornb aleshores encara comprenia el lloc de «Benedriz». En aquest document es parla també d'una «casa de Museya la qual per Dona Beatriu Maza fonch feta franca de la vida de la dita Museya e de son fill Sale Churrut». Devia ser casa en el poble.

2. Totes les referències i documents es troben en el lligall 2, de la secció 1 de Patrimonials de l'AHB.